

Fytoremediace IV.

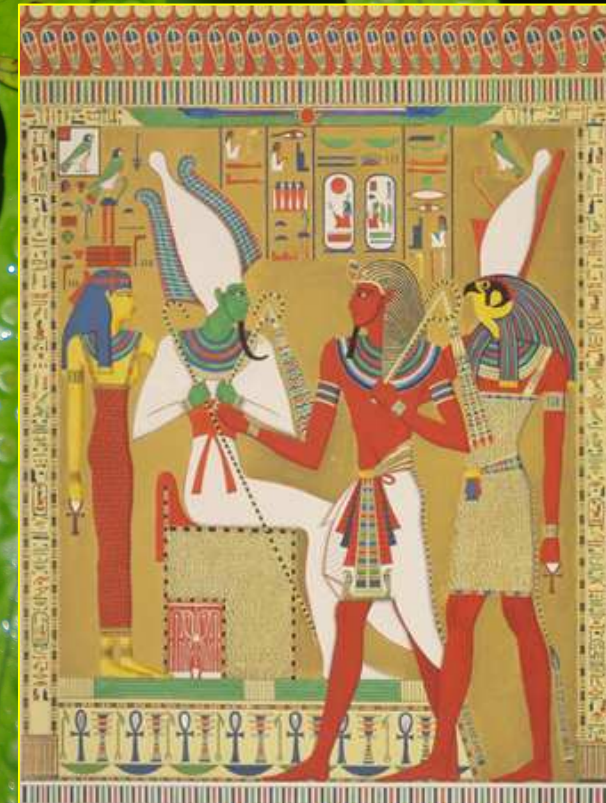
Petr Soudek

Laboratoř rostlinných biotechnologií
Společná laboratoř ÚEB AV ČR, v.v.i. A VÚRV, v.v.i.
Akademie věd České Republiky

HISTORIE TĚŽKÝCH KOVŮ

- Použití těžkých kovů už v dávné historii
- Olovo používáno už okolo 2000 let př.n.l.
- Arsen ve starověkém Egyptě jako aditivum do barev
- 1500 let př.n.l. – Ebersův papyrus – zmínka o jedech
- Jiné kovy objeveny teprve nedávno

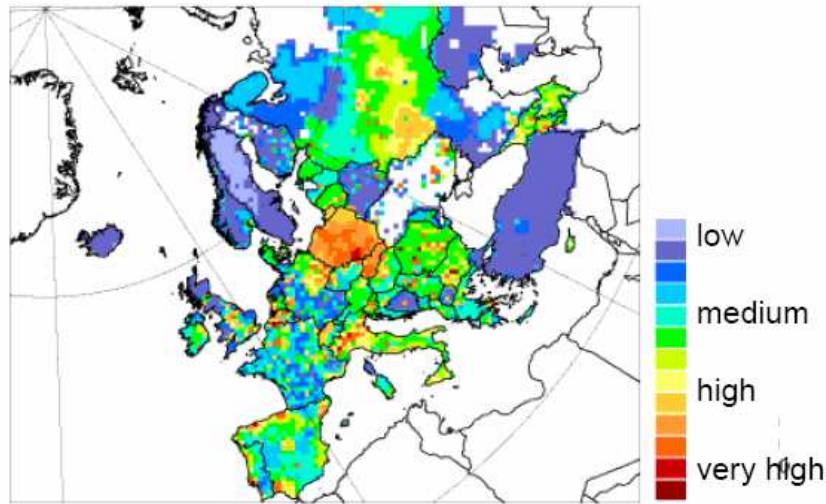

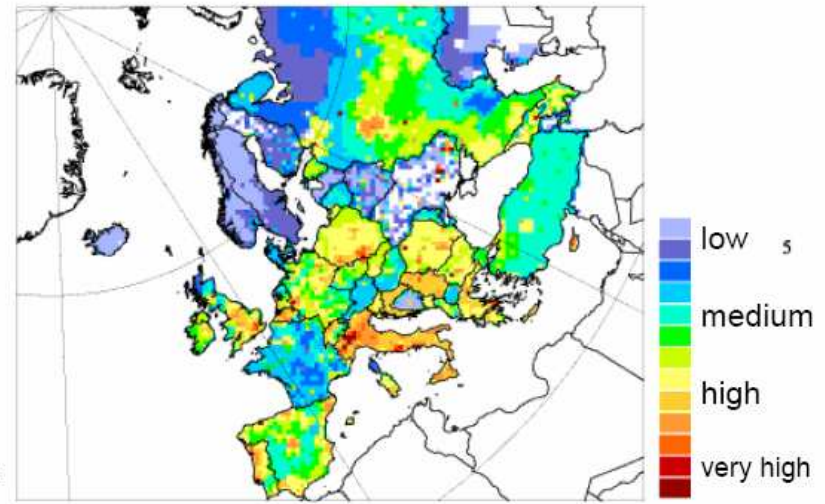
ROZŠÍŘENÍ KONTAMINACE TĚŽKÝMI KOVY

Cadmium

Lead

TOXICITA TĚŽKÝCH KOVŮ

- Zažívací potíže, dermatitidy, změny v krevním obraze, poškození důležitých orgánů (mozek, játra, ledviny)
- Biologický poločas
- V buňce ovlivněny biochemické procesy a poškozeny organely a buněčné membrány
- Toxický efekt dán výsledkem interakce mezi volným iontem a cílovým místem
- Chemická forma iontu, oxidační stav kovu nebo jeho ligandovou vazbou
- Vazba na buněčné membrány – transportní procesy, blokace přísunu živin
- Silná afinita na síru, atak SH, COOH a NH₂ skupin, k fosfátům
- Organokovové sloučeniny obvykle mnohem toxičtější, jsou lipofilní
- Akutní otravy většinou profesní
- Chronické otravy – karcinogenita, mutagenita, embryotoxicita

CÍLOVÉ ORGÁNY TĚŽKÝCH KOVŮ

Olovo	dlouhé kosti, mozek, játra, ledviny, placenta
Arsen	centrální nervový systém, kůže, vlasy
Kadmium	ledviny, játra, varlata
Rtuť	mozek, játra, ledviny, imunitní systém
Chrom	příce, játra, ledviny, pohlavní orgány, kůže
Nikl	příce, srdce, imunitní systém, kůže

Petr Soudek - Fytoremediace IV.

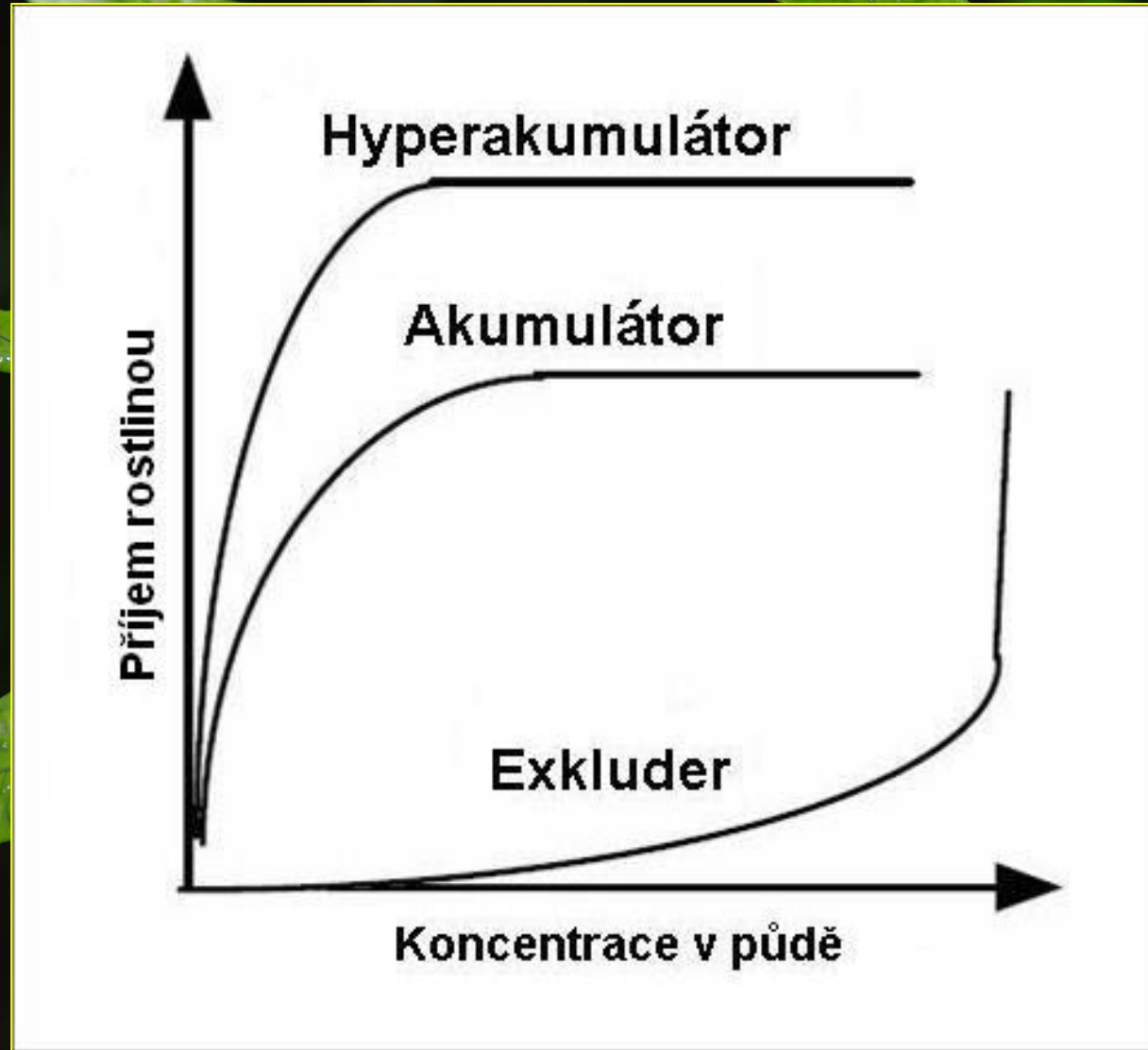

HYPERAKUMULACE

TYPY ROSTLIN

HYPERAKUMULÁTORY

- První hyperakumulátor byl nalezen v roce 1948 Minguzzim and Vergnanem a jednalo se o hyperakumulátor niklu *Alyssum bertolonii*.
- *Alyssum murale* – druhá „niklová“ rostlina byla objevena ruským vědcem Doksopulem v roce 1961.
- V roce 1977 Brooks a kolektiv použili poprvé termín „hyperakumulátor“.
- Do roku 2005 bylo známo 450 hyperakumulujících rostlinných druhů.

HYPERAKUMULÁTORY

Prvek	Nízká		Normální	Vysoká	Hyperakumulátory
Mn	5	20	400	2000	10000 – 50000
Zn	5	20	400	2000	10000 – 50000
Cd	0.03	0.1	3	20	100 – 3000
Pb	0.01	0.1	5	100	1000 – 8000
Ni	0.2	1	10	100	1000 – 40000
Co	0.05	0.2	5	50	1000 – 10000
Cr	0.05	0.2	5	50	1000 – 2500
Cu	1	5	25	100	1000 – 12500
Se	0.01	0.1	1	10	100 - 6000

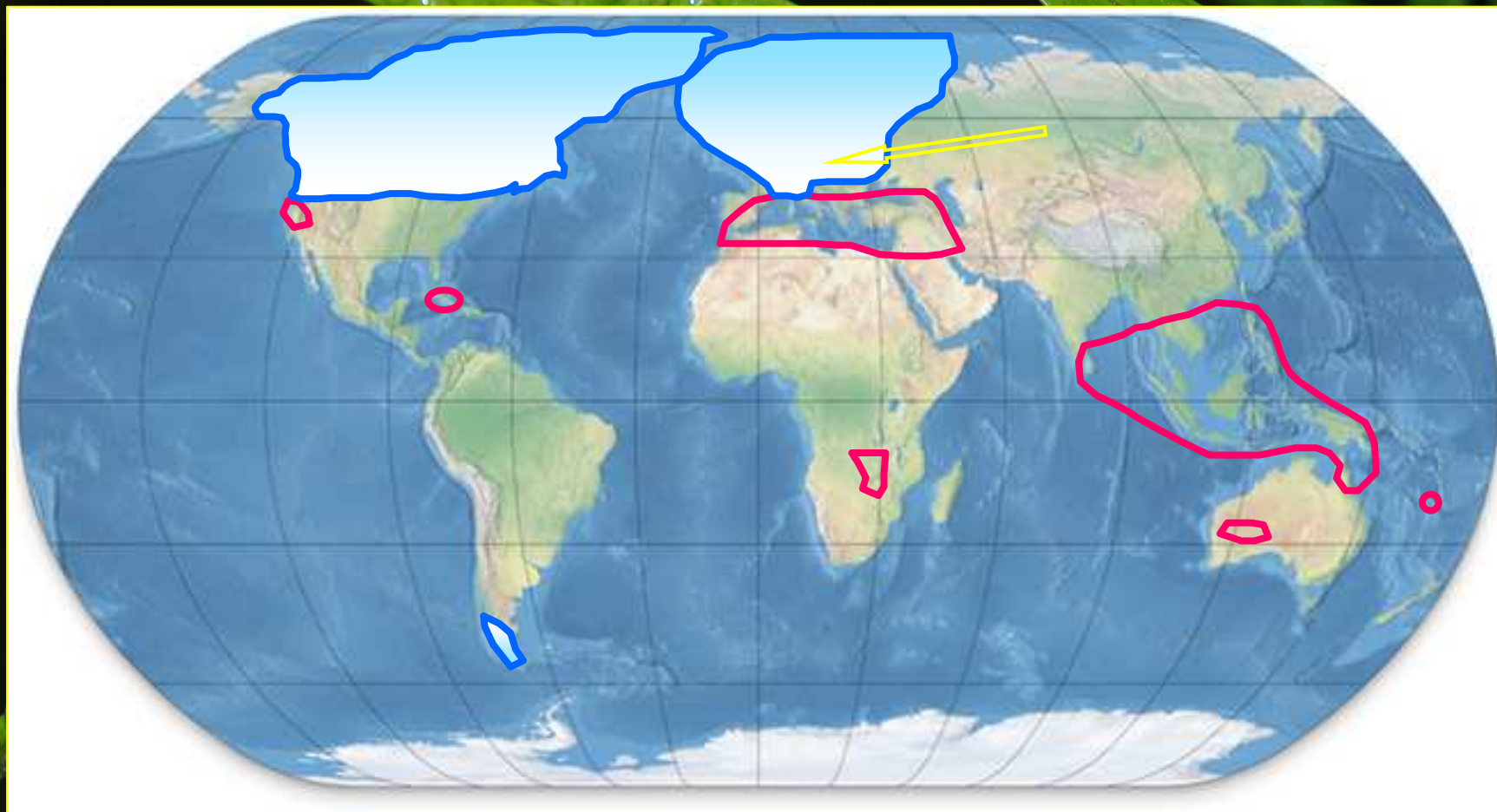
Všechna čísla jsou v $\mu\text{g/g}$ DW rostliných listů

ROZŠÍŘENÍ NI HYPERAKUMULÁTORŮ

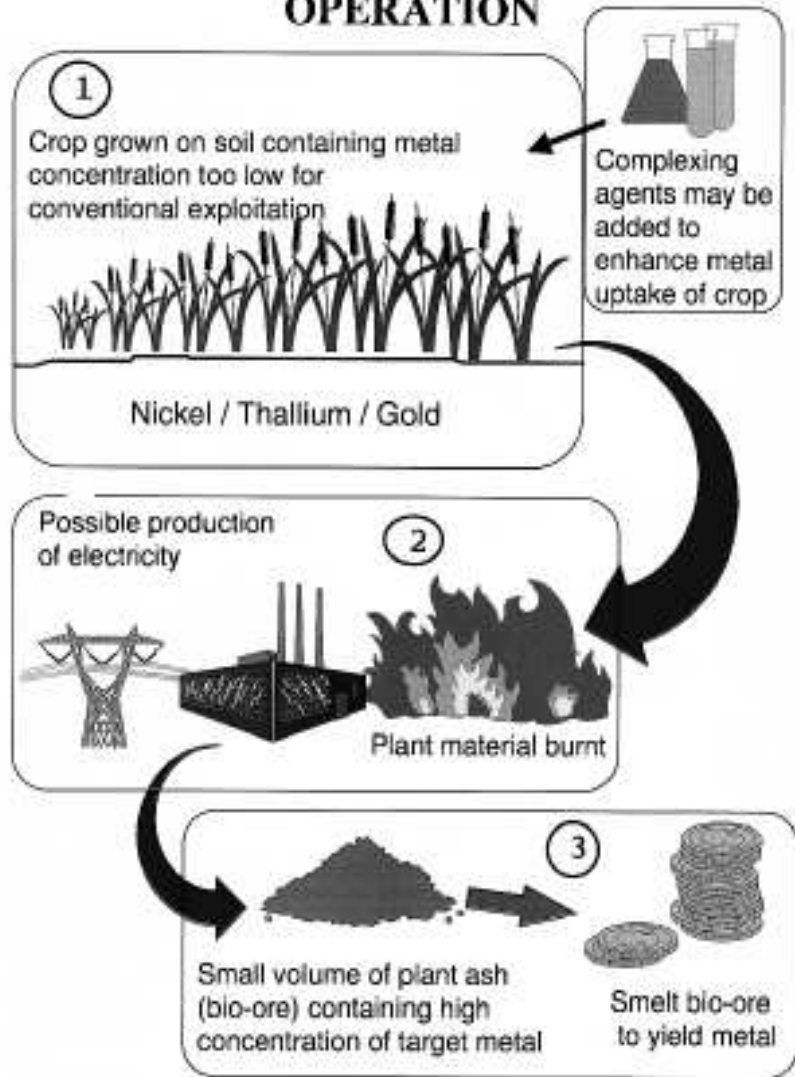
Petr Soudek - Fytoremediace IV.

FYTOMINING

THE PHYTOMINING OPERATION

TOXICITA A DEFICIENCE TĚŽKÝCH KOVŮ

KOBALT

baterie, katalyzátory, pigmenty, smalty,
galvanické pokovování, nástrojové oceli,
permanentní magnety

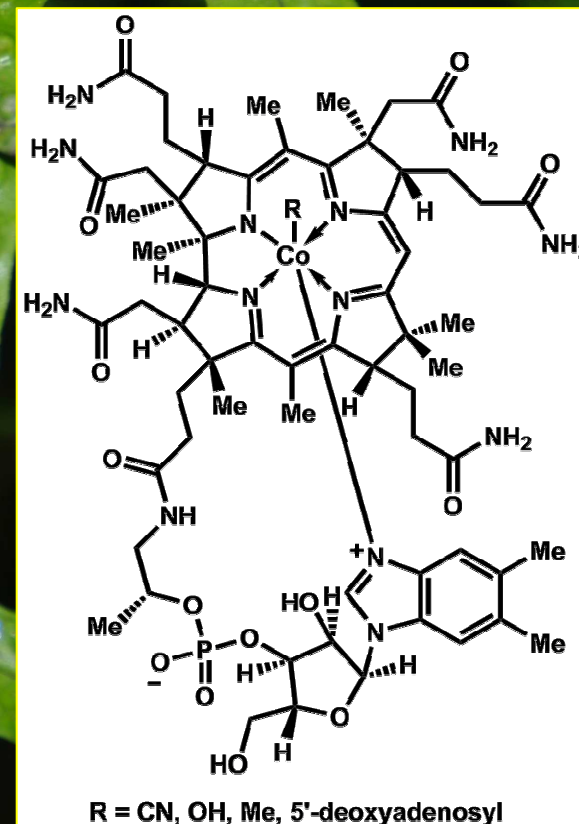
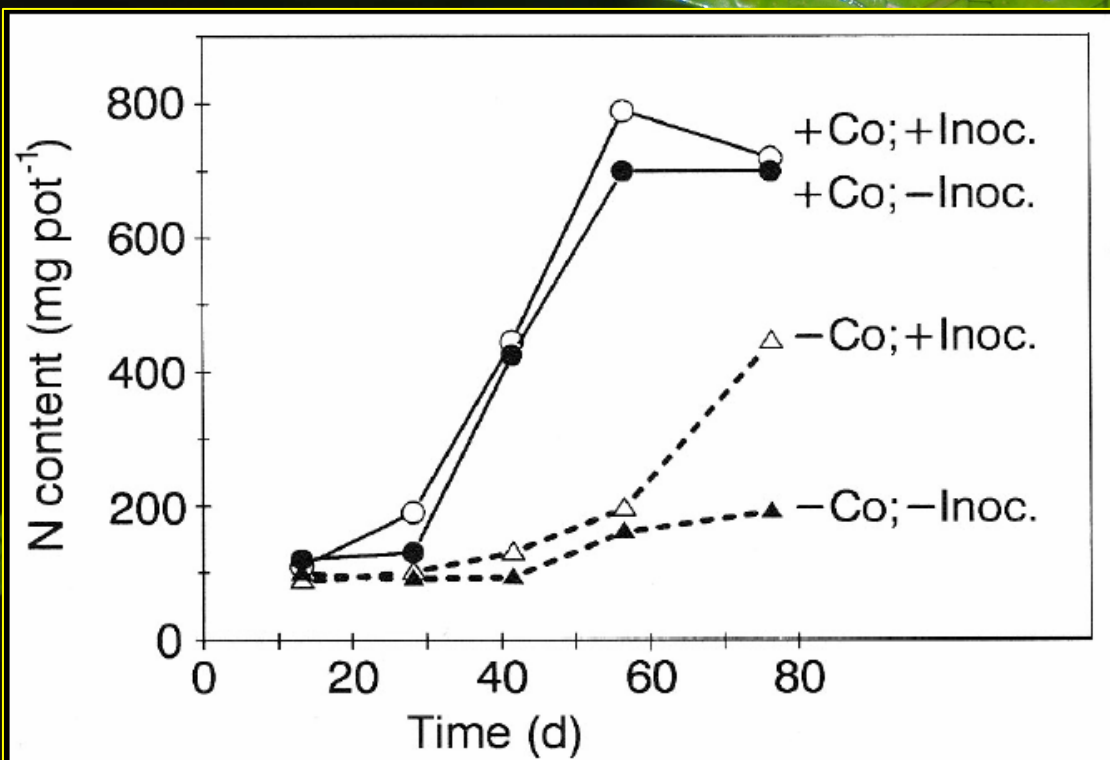

- příznaky deficitu - anémie, hubnutí, únavnost, nechutenství, zpomalení růstu
- polycytémie, hyperplázie štítnice, městnavé srdeční selhání

KOBALT

- přechodný prvek
- intenzita příjmu a distribuce v rostlině závislá na druhu
- požadavek především u rostlin se symbiotickou fixací N – projevuje se jako deficience N
- esenciální pro mikroorganismy (vit. B12 – kobalamin) – Co(II)

KOBALT

Hyperakumulace:

- $>1\ 000\ \mu\text{g/g}$ (0.1 %) Co
- 26 rostlinných druhů
- Lamiaceae, Scrophulariaceae
- *Crotalaria cobalticola* – $3010\ \mu\text{g/g}$ DW (první Co hyperakumulátor)
- *Haumaniastrum robertii* – $10200\ \mu\text{g/g}$ DW (nejvyšší obsah kobaltu, který byl nalezen, „měděná květina“, použitelná pro biogeochemickou prospekci kobaltu)

Haumaniastrum robertii

KOBALT

Vliv přídavku 0,1 ug Co / l do výživného roztoku na růst soji v symbióze s *Rhizobium japonicum*.

Deficience kobaltu

Toxicita kobaltu

KOBALT

Kobalt v rostlině:

- stimulace prodlužovacího růstu izolovaných orgánů
- inhibice syntézy ethylénu
- oddálení senescence listů
- zvýšení odolnost rostliny při vodním stresu
- vliv na akumulaci alkaloidů
- možná účast v syntéze chlorofylu b

Toxicita kobaltu:

- nad $0,4 \mu\text{g Co g}^{-1} \text{SH}$, akumulátory $4-10 \text{ mg Co g}^{-1} \text{SH}$
- inhibice aktivního transportu iontů
- mitotický jed
- narušení syntézy RNA, pokles obsahu DNA a RNA v buňce (aktivita nukleáz)
- opad listů, diskolorace, snížení růstu prýtu

Některé proteiny obsahující kobalt:

Methionin syntáza

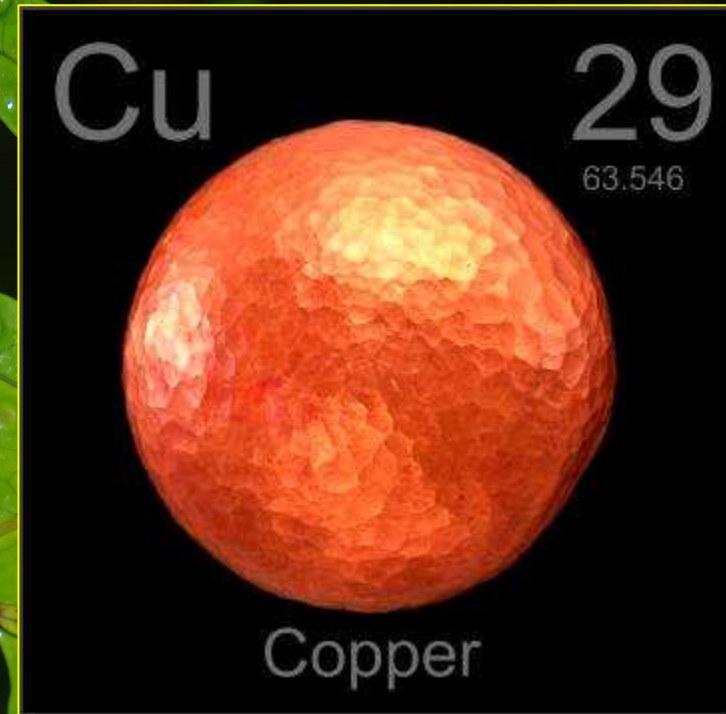
Ribonukleotidreduktáza (oxidace ribonukleotidu na deoxyribonukleotid)

Methylmalonyl-koenzym A mutáza (syntéz hemu u bakterie)

MĚĎ

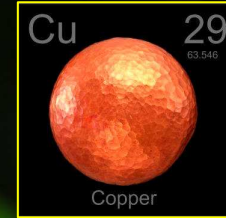
elektrotechnický materiál, slitiny (mosazi, bronzy), komunální odpad, chemický průmysl, zemědělství (fungicidy), měděné dráty a plechy

- Esenciální prvek
- Hromadí se v játrech a kostní dřeni
- Poškození jater, ledvin a krvácení do zažívacího traktu
- Wilsonova nemoc – chronická akumulace v játrech, ledvinách, mozku a oční rohovce
- Mankesova choroba – u dětí s < 3 roky, poškození nervového systému, následná fyzická a duševní retardace

MĚĎ

- 6 $\mu\text{g/g}$ SH
- podobné vlastnosti jako Fe
- účast v oxidoredukčních reakcích v buňce
přechody Cu(II) a Cu(I)
- příjem ve formě Cu^{2+} , dostupnost většinou
nízká – tvorba komplexů
- pohyblivost Cu v rostlině malá, většina
lokalizována v kořenech

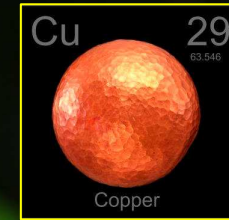

MĚĎ

Hyperakumulace:

- $>1\ 000\ \mu\text{g/g}$ (0.1 %) Cu
- 24 rostlinných druhů
- Cyperaceae, Lamiaceae, Poaceae, Scrophulariaceae
- Mnoho druhů jsou také hyperakumulátory kobaltu.
- *Ipomoea alpina* – $12300\ \mu\text{g/g}$ DW (nejlepší hyperakumulátor mědi)
- *Aeollanthus biformifolius* – $3920\ \mu\text{g Cu/g DW}$ a také $2820\ \mu\text{g Co/g DW}$

Celosia trigyna

MĚĎ

Deficience mědi:

- poruchy tvorby reprodukčních orgánů
- zasychání špiček listů
- pokles lignifikace
- sterilita pylu

Toxicita mědi:

- už při koncentraci vyšší než 20-30 $\mu\text{g/g}$ SH
- hyperakumulátoři mědi
- mechanismy tolerance podobné jako v případě těžkých kovů:
  - restrikce příjmu na plasmalemě
  - aktivní výdej z buňky
  - chelatace v prostoru buněčné stěny
  - vazba na složky buněčné stěny
  - chelatace v cytoplasmě
  - depozice do vakuoly

MĚĎ

Měď v rostlině:

- význam v oxido-redukčních reakcích
- 3 skupiny enzymů obsahujících měď:
  - **modré proteiny** – nemají oxidázovou aktivitu, účast v přenosu e^- (např. plastocyanin)
  - **nemodré proteiny** – peroxidázy, oxidují mono- a difenoly
  - **proteiny obsahující více atomů mědi** – oxidázy (např. askorbát oxidáza nebo difenoloxidáza)

Některé proteiny obsahující měď:

CuSOD

Askorbátoxidáza – oxidace askorbátu na dehydroaskorbát

Diaminoxidáza – degradace putrescinu a spermidinu

Fenoloxidázy – v buněčné stěně, syntéza ligninu

CHROM

chemický průmysl, pigmenty do barev, ochranné prostředky na dřevo, zpracování kůže, výroba cementu, pokovování, slitiny, spalování fosilních paliv

- Cr(III) – esenciální
- Cr(VI) – toxický
- Karcinogenné (rakovina plic) a mutagenní
- Poškození jater a ledvin, vnitřní krvácení, alergické reakce

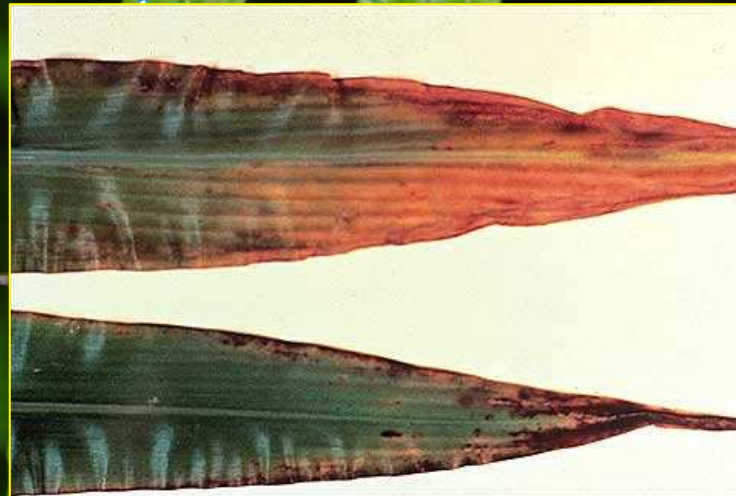

CHROM

- Koncentrace Cr závislá na obsahu jeho rozpustných sloučenin v půdách
- Nejvíce Cr se kumuluje v kořenech, méně v listech a stoncích. Nejnižší obsahy byly zjištěny v zrně.
- Rostliny přijímají Cr^{6+} . Toxicita Cr závisí na stupni oxidace a přístupnosti přijatelných forem Cr.
- Chróm stimuluje vývoj rostlin a kladně působí na metabolismus cukrů.
- Chróm silně kumulují: mrkev, brambory, okurky, kukuřice
nekumulují : zelí, cibule, jablka.

Toxicita chromu

CHROM

Hyperakumulace:

- $>1\ 000\ \mu\text{g/g}$ (0.1 %) Cr
- 10 rostlinných druhů

Leptospermum scoparium

Salsola kali

- Scrophulariaceae, Graminae, Poaceae, Fabaceae, Myrtaceae
- *Leptospermum scoparium* – $20\ 000\ \mu\text{g/g DW}$
- $48\ 000\ \mu\text{g/g DW}$ v *Sutera fodina*;
 $30\ 000\ \mu\text{g/g DW}$ v *Dicoma niccolifera*
- Možná kontaminace vzorků
sprašemi obsahujícími chrom

OLOVO

úpravny rud, hutě, rafinerie, chemický průmysl, akumulátory, pigmenty do barev, olovnaté sklo, přídavky do glazur, zemědělství (hnojiva, insekticidy), spalování fosilních paliv, automobilový provoz (používání olovnatého benzínu)

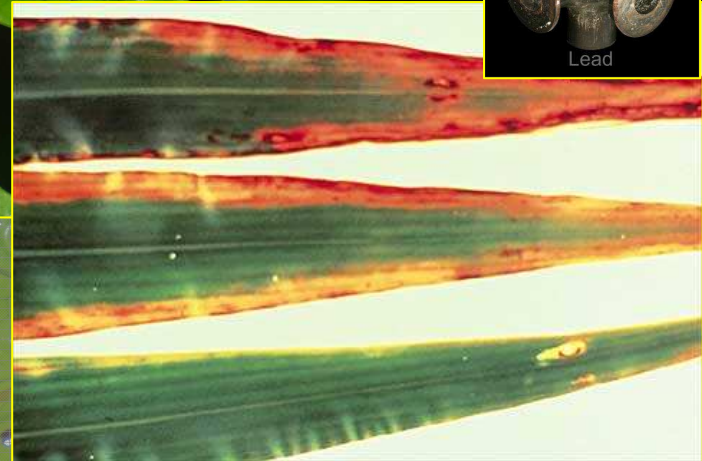
- 90 % v kostech – ovlivnění krvetvorby
- Poškození jater, ledvin a reprodukčního systému
- Působení na nervový systém zejména u dětí – mentální retardace
- Karcinogenní
- Nebezpečí pro těhotné ženy – přestup přes placentu
- Vstup požitím a inhalací (60 a 30 %)

OLOVO

Toxicita olova

- Přítomno ve všech rostlinách.
- Běžný jeho obsah je 2-3 mg Pb.kg⁻¹.
- Pb rostlina přijímá pasivně a
- Příjem ovlivňuje pH a teplota.
- V rostlinách je pevně vázáno a není pohyblivé.
- V malých koncentracích stimuluje růst [Pb(NO₃)₂]
- Při vyšších koncentracích dochází k narušení metabolismu vápníku, inhibici enzymatických systémů, snížení příjmu CO₂ působí na buněčné dělení, omezují příjem vody.
- Při vysokých obsazích olova vznikají u rostlin chlorózy, přičemž pletiva kolem nervatury listů zůstávají zelená, později se zbarvují žlutozeleně a listy jsou zakrnělé.
- V bezprostřední blízkosti komunikací může obsah Pb dosáhnout 100-500 mg.kg⁻¹ sušiny.
- Nejcitlivější na kumulaci olova je zelenina listová.

OLOVO

Hyperakumulace:

- $>1\ 000\ \mu\text{g/g}$ (0.1 %) Pb
- 4 rostlinné druhy
- Plumbaginaceae, Caryophyllaceae, Brassicaceae
- *Thlaspi rotundifolium* – $8200\ \mu\text{g/g DW}$
- *Thlaspi alpestre* – $2740\ \mu\text{g/g DW}$
- Olovo precipituje v rhizosféře – je minimalizován jeho příjem a transport do nadzemních částí rostlin

MANGAN

výroba oceli (desulfurační a deoxidační přísada), sklářský průmysl, pyrotechnika, barvy, galvanické články

- vliv na vývoj CNS, pohlavních orgánů a kostí
- chronická otrava po několikaměsíční (několikaleté) inhalaci aerosolů
  1. fáze - bez charakteristických symptomů
  2. fáze - psychosomatické symptomy, dysartrie, somnolence, nekontrolovatelný smích, impulsivnost, bolesti hlavy
  3. fáze - akutní psychóza maniakálního či depresivního typu, Parkinsonova nemoc
- po inhalaci aerosolů a jemného prachu s vysokým obsahem Mn „Horečka slévačů“

MANGAN

- 50 $\mu\text{g/g}$ SH
- v rostlině v oxidačních stavech II, III, IV
II a IV jsou stabilní
III je nestabilní
- účast v oxidoredukčních reakcích v
buňce přechody Mn(II) a Mn(III)
- tvorba komplexů MnATP
- příjem ve formě Mn^{2+} , dostupnost
ovlivněna pH a redoxními podmínkami
(podobně jako Fe)
- pohyblivost Mn v rostlině malá

MANGAN

Hyperakumulace:

- $>10\,000\ \mu\text{g/g}$ (1 %) Mn
- 11 rostlinných druhů
- Všechny druhy z Nové Kaledonie
- Apocynaceae, Cunoniaceae, Proteaceae
- *Macadamia neurophylla* – $51800\ \mu\text{g/g}$ DW (nejlepší hyperakumulátor)

Garcinia amplexicaulis

© Bernard Sörn

MANGAN

Mangan v rostlině:

- význam v oxido-redukčních reakcích
  - přímá součást některých enzymů:
SOD

V rostlině je přítomno několik isoform SOD:

FeSOD – dominantní chloroplastová forma

CuZnSOD – chloroplastová, cytoplasmatická i mitochondriální

MnSOD – v mitochondriích a peroxisomech

komplex vyvíjející kyslík

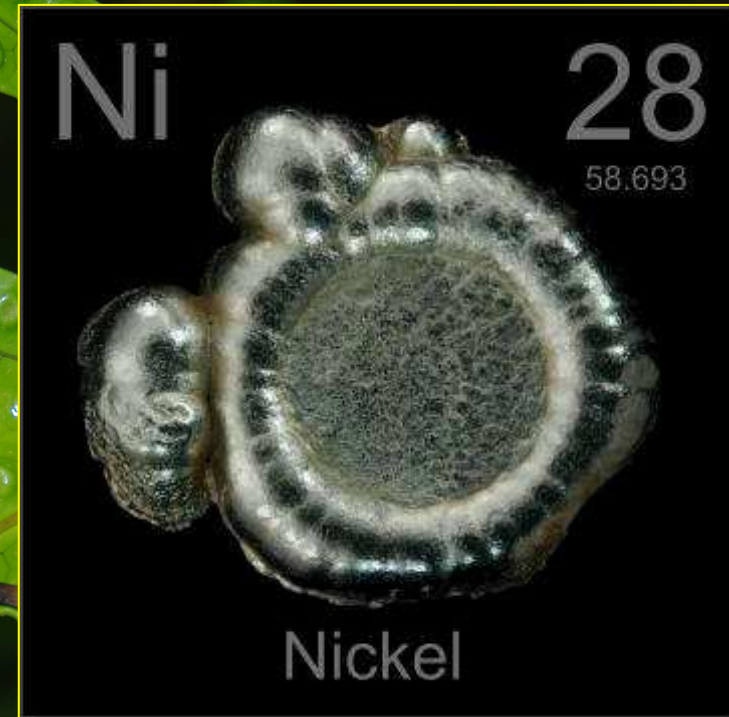
- aktivace enzymů
  - specifická:
malátdehydrogenáza
isocitrátdehydrogenáza
PEPkarboxykináza (pochvy cévních svazků)
  - méně specifická (aktivace i Mg^{2+})

NIKL

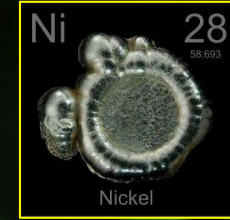
úpravny rud, hutě, rafinerie, baterie, pokovování, slitiny, kosmetické přípravky (šampony, laky na vlasy), kouření

- Prach – rakovina plic, nosní a krční sliznice
- Mutagenita prokázána pouze u zvířat
- Pokožka – dermatitidy, chronické ekzémy
- Chronické otravy – poškození srdečního svalu, ledvin a centrálního nervového systému
- Ženy citlivější než muži

NIKL

- požadavek rostliny nízký 0,005 $\mu\text{g/g}$ SH
- toxicita nad 10-50 $\mu\text{g/g}$ SH
- chemicky příbuzný Fe a Co
- v biologických systémech pouze především jako Ni(II), existuje i jako Ni(I) a Ni(III)
- tvorba stabilních komplexů (Cys a citrát)
- Ni je součástí řady enzymů (většina bakteriálních)

Deficience niklu:

- přímé projevy nebyly popsány

Toxicita niklu:

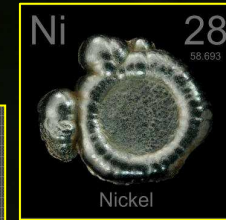
- např. při aplikaci kalu
- tolerance je charakteristická u rostlin na serpentinitech (vysoký obsah Fe, Mg, Ni, Cr a Co a velmi nízká konc. Ca) – schopnost hyperakumulace
- komplexace

NIKL

Hyperakumulace:

- $>1\ 000\ \mu\text{g/g}$ (0.1 %) Ni
- 290 rostlinných druhů
- Brassicaceae, Cunoniaceae, Euphorbiaceae, Violaceae, Flacourtiaceae
- *Psychotria douarrei* – $47\ 500\ \mu\text{g/g}$ DW (nejlepší hyperakumulátor)
- Endemická flóra z Nové Kaledonie (okolo 50 druhů)
- *Sebertia acuminata* – $17\ 750\ \mu\text{g/g}$ DW (modrozelený latex obsahuje nikl v množství $11\ 200\ \mu\text{g/g}$ FW)

Sebertia acuminata

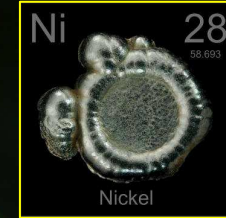
© Bernard Suprin

Homalium austrocaledonicum

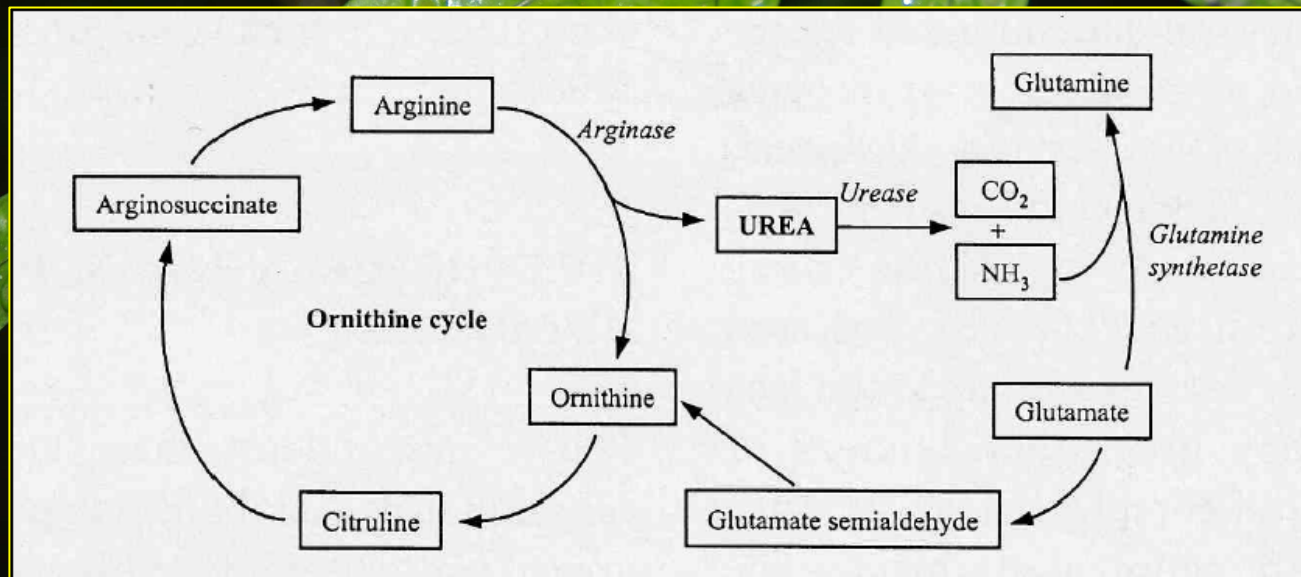
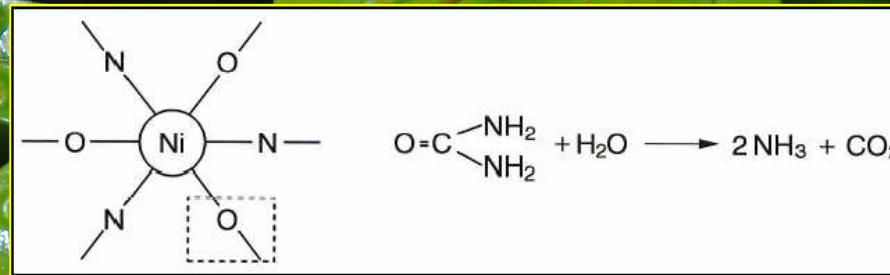

NIKL

Nikl v rostlině:

- Ni je součástí řady enzymů (většina bakteriálních)
- u rostlin jediný známý enzym – **ureáza**
- hexamerní enzym, každá podjednotka 2 atomy Ni
- štěpení močoviny

ZINEK

galvanizace, pigmenty do barev a keramických glazur, slitiny (mosazi, bronzy), zemědělství, komunální odpad, kouření

- **Esenciální prvek**
- **Nedostatek zinku způsobuje poruchy při dospívání u chlapců**
- **Nízká koncentrace – dermatitidy, neuropsychické abnormality, poškození imunitního systému**
- **Vysoké koncentrace - zdravotní problémy**
- **Horečka z kovů (inhalace par ZnO) – bolesti hlavy, únava, kašel, vysoké teploty, dehydratace pocením, bílkoviny v moči**
- **Rozpustné sloučeniny – místní leptavé účinky, žaludeční potíže, zvracení, průjem**

ZINEK

- obsah v rostlině kolem 20 $\mu\text{g/g}$ SH
- deficience při obsahu méně než 15-20 $\mu\text{g/g}$ SH, nad 200-300 $\mu\text{g/g}$ SH toxicita
- přijímán přednostně jako Zn^{2+} , při vyšším pH i jako ZnOH^-
- v biologických systémech pouze jako Zn(II)
- dobrá pohyblivost v rostlině, i ve floému
- v semenech ve formě fytátů

ZINEK

Hyperakumulace:

- $>10\,000\ \mu\text{g/g}$ (1 %) Zn
- 16 rostlinných druhů
- 10 z 16 druhů jsou rostliny rodu *Thlaspi*
- Brassicaceae, Violaceae
- *Thlaspi calaminare* – $39600\ \mu\text{g/g}$ DW (nejlepší hyperakumulátor)
- Kromě *Haumaniastrum katangense* jsou všechny rostlinné druhy z Evropy

Thlaspi calaminare

ZINEK

Deficience zinku:

- v přírodě častá (srážkami bohatá stanoviště, vápenité půdy), často společně s deficiencí Fe
- zkracování internodií, zmenšování listů chlorózy mladých listů

Toxicita zinku:

- častým kontaminantem antropogenního znečištění
- zastavení elongace kořenů, chlorózy listů
- mechanismy tolerance:
  - mykorhiza
  - sekvestrace do vakuoly

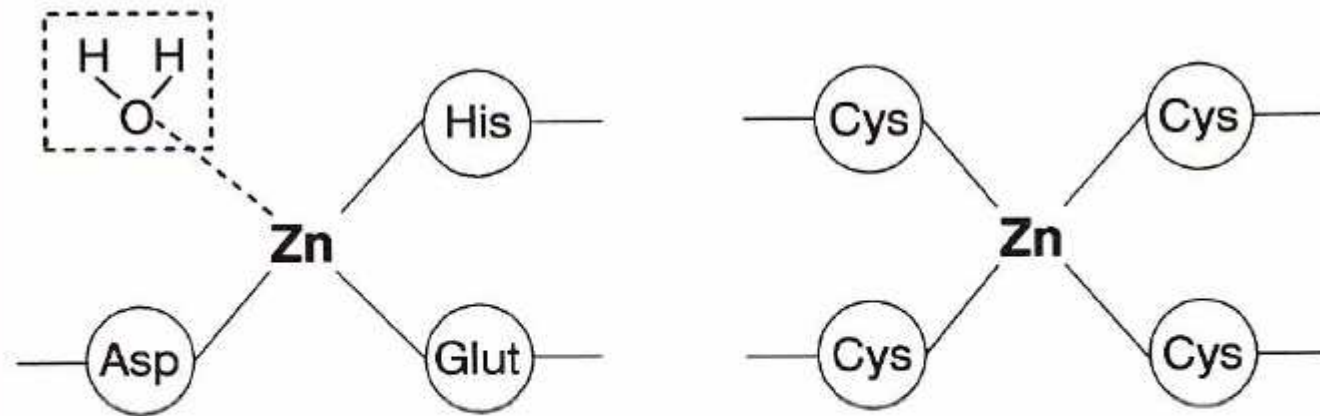

ZINEK

Zinek v rostlině:

- tvorba komplexů s N-, O- a S- ligandy
- strukturní i katalytická funkce v enzymech

karboanhydráza
karboxypeptidáza

alkoholdehydrogenáza
DNA vazebné proteiny

Další enzymy obsahující Zn:

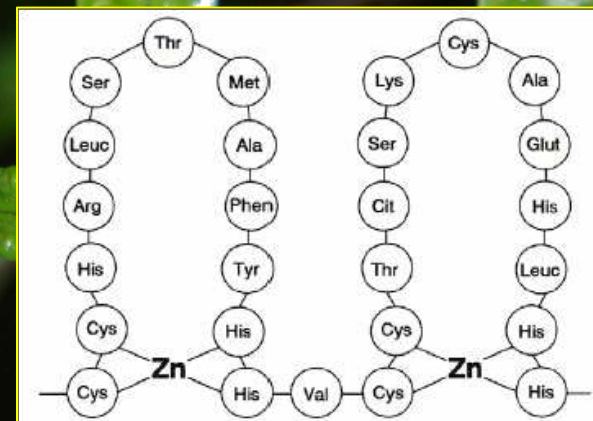
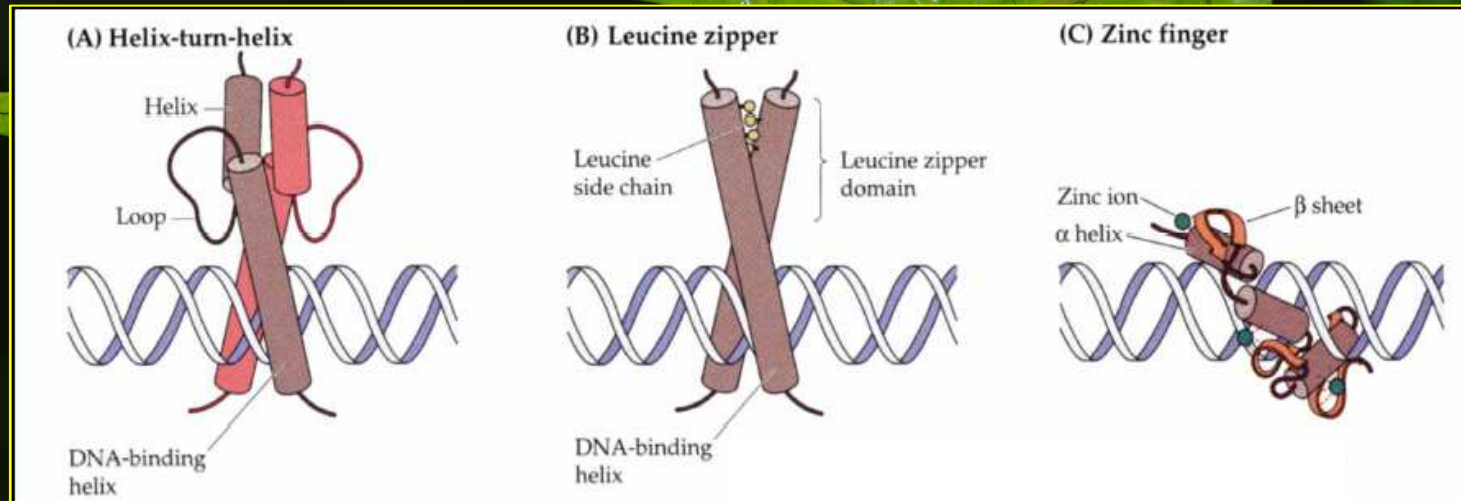
CuZnSOD
fosfolipázy
RNAPolymeráza
alkalická fosfatáza

ZINEK

Zinek v rostlině:
součást DNA vazebných proteinů – transkripční faktory

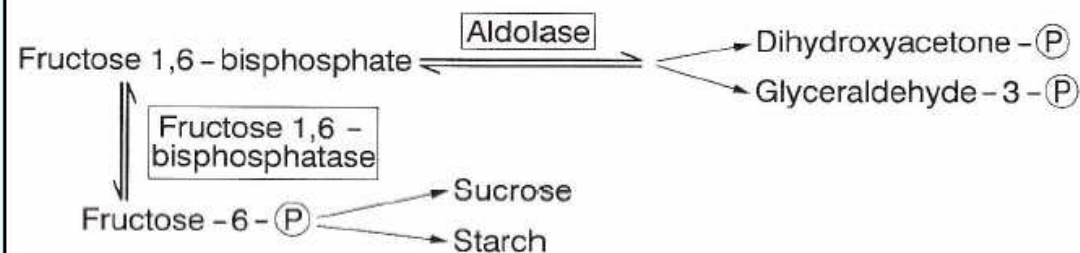
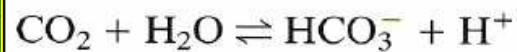

ZINEK

Zinek v rostlině:

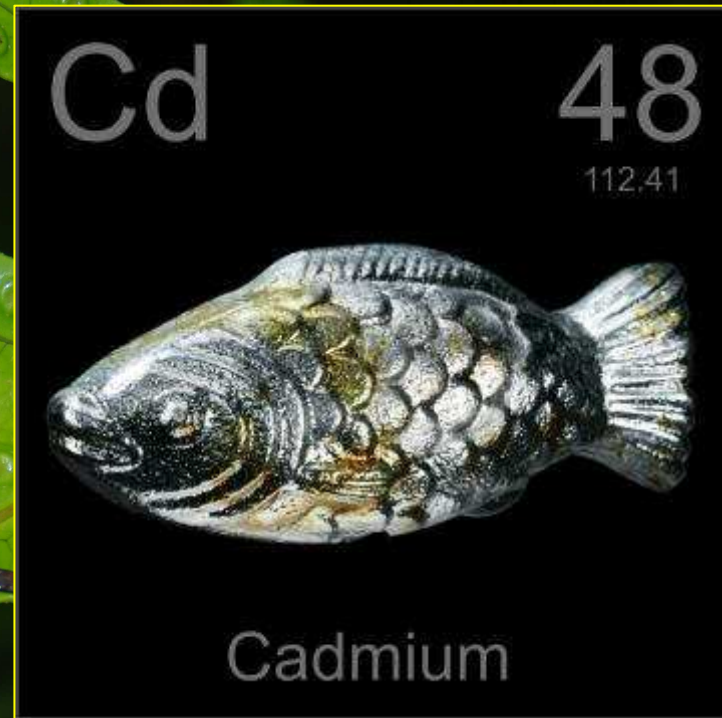
- aktivace nebo modulace aktivity enzymů
  - např. pyrofosfatáza na tonoplastu (převládá Mg^{2+} dependentní forma) význam v syntéze proteinů
  - integrita ribosomů
  - při deficienci akumulace AK
- význam v metabolismu sacharidů
  - karboanhydráza, fruktoza-1,6-bisfosfatáza nebo aldoláza
- udržování integrity plasmalemy
  - komplexy s fosfátovými a SH skupinami fosfolipidů a membránových proteinů

KADMIUM

doprovodný kov v zinkových a olověných rudách, zemědělství (fosfátová hnojiva), pigmenty pro barvy a plasty, baterie, spalování fosilních paliv, kouření

- Může nahrazovat zinek v biochemických strukturách – inaktivace
- Vysoký krevní tlak, poškození ledvin, reprodukčních orgánů, destrukce červených krvinek, rakovina plic
- Křehnutí kostí – zborcení skeletu
- U zvířat teratogenní účinky

KADMIUM

- Přijímá převážně jako kation Cd^{2+}
- Pohyb Cd z kořenů do nadzemních částí je omezený. Lze ho snížit fosforečnou výživou, kde se předpokládá interakce Cd s P.
- V nízkých koncentracích je Cd běžnou součástí všech rostlinných tkání
- Bylo prokázáno, že Cd vede k syntéze cysteinu a methioninu v sóji.
- Příčina toxicity Cd je spojovaná s narušením enzymatické aktivity a syntézy antokyanu.
- Chlorofyl se vyznačuje schopností koncentrovat Cd.
- Symptomy toxicity kadmia: omezený růst, poškození kořenů, červenohnědé zbarvení listů, které přechází v chlorózu.
- Kadmium inhibuje také činnost nitrátreduktázy.
- Rostliny ke kadmiu citlivé: špenát, sója, kořenové zeleniny.
- Rostliny odolné: plodové zeleniny, brambory, tabák, kukuřici.
- Obecně vegetativní části rostlin obsahují větší množství Cd než semena a plody..

ERROR: ioerror
OFFENDING COMMAND: image
STACK: